

Cuprins

Capitolul I. Organizarea politică și instituții juridice la geto-daci	5
1. Primele atestări	5
2. Statul geto-dac	7
2.1. Organizarea de stat	8
2.1.1. Organele centrale ale statului.....	8
2.1.2. Organizarea militară	9
2.1.3. Organizarea religioasă	11
3. Dreptul geto-dac	11
3.1. Legislația	11
3.2. Instituțiile juridice.....	12
Capitolul II. Organizarea de stat și dreptul în Dacia – provincie romană	14
1. Constituirea și organizarea provinciei Dacia	14
1.1. Organizarea politică.....	14
1.2. Organizarea administrativă.....	15
1.3. Organizarea fiscală	17
1.4. Organizarea militară	18
2. Dreptul în Dacia romană.....	19
2.1. Izvoarele dreptului	19
2.2. Statutul juridic al persoanelor.....	20
2.3. Statutul juridic al familiei	22
2.4. Regimul juridic al proprietății	23
2.5. Regimul juridic al obligațiilor și contractelor.....	23
2.6. Dreptul penal și procedura de judecată.....	27
Capitolul III. Etnogeneza poporului român	28
1. Organizarea socio-politică în perioada prestatală.....	28
2. Organizarea administrativă.....	33
2.1. Desființarea administrației centrale	33
2.2. Obștea sătească teritorială	33
Capitolul IV. Apariția și formarea dreptului românesc. Legea Țării	40
1. Conceptul de „lege”	40
2. Dezvoltarea normelor juridice	40
3. Trăsăturile caracteristice Legii Țării.....	42
4. Norme de conduită cuprinse în Legea Țării	43
Capitolul V. Formarea statelor feudale românești	47
1. Context intern și extern.....	47
2. Formarea Transilvaniei.....	49
2.1. Sedentarizarea maghiarilor	49
2.2. <i>Gesta Hungarorum</i> și formațiunile prestatale din teritoriul transilvănean	50

3. Întemeierea Țării Românești.....	52
4. Descălecatul Moldovei	55
5. Formarea Dobrogei.....	57
Capitolul VI. Organele centrale ale statului feudal.....	59
1. Instituția domniei.....	59
1.1. Apariția instituției.....	59
1.2. Sistemul electiv-ereditar.....	60
2. Funcțiile domnului.....	62
2.1. Funcția administrativă.....	62
2.2. Funcția militară.....	63
2.3. Funcția legislativă.....	63
2.4. Funcția de politică externă.....	64
2.5. Funcția judecătorească.....	64
2.6. Funcția financiară.....	65
2.7. Prerogativele în raporturile cu Biserica.....	66
3. Voievodul. Principele. Guvernatorul.....	67
4. Sfatul Domnesc.....	69
4.1. Dregătoriile Sfatului Domnesc.....	71
5. Consiliul principelui. Guvernul Transilvaniei. Cancelaria aulică.....	74
6. Adunarea obștească. Congregațiile. Dietele.....	75
Capitolul VII. Organizarea internă a Țărilor Române.....	77
1. Organizarea administrativ-teritorială.....	77
2. Organizarea bisericii.....	79
3. Organizarea militară.....	82
4. Organizarea fiscală.....	85
Capitolul VIII. Instituțiile juridice reglementate de Legea Țării.....	91
1. Instituția juridică a proprietății.....	91
1.1. Noțiunea de <i>dominium eminens</i>	91
1.2. Titularii dreptului de proprietate.....	92
2. Regimul juridic al persoanelor.....	96
2.1. Noțiunea de persoană.....	96
2.2. Numele.....	96
2.3. Domiciliul.....	97
2.4. Capacitatea juridică de folosință.....	98
2.5. Capacitatea de exercițiu.....	99
3. Instituția familiei.....	101
3.1. Logodna.....	101
3.2. Vârsta încheierii căsătoriei.....	102
3.3. Dota și regimul dotal.....	102
3.4. Desfacerea căsătoriei.....	103
4. Instituția moștenirii.....	104
5. Regimul juridic al obligațiilor și contractelor.....	105

Capitolul IX. Procedura de judecată. Infrațiuni și pedepse	107
1. Procedura de judecată	107
1.1. Pricina și împlicinații	107
1.2. Chemarea în judecată	108
1.3. Administrarea probelor	109
1.4. Pronunțarea hotărârii	114
1.5. Procedura de judecată în materie penală	116
2. Dreptul penal	117
2.1. Caracteristici generale	117
2.2. Infrațiuni	119
2.3. Pedepse	124
2.3.1. Pedepse corporale	125
2.3.2. Pedepse privative de libertate	126
2.3.3. Pedepse pecuniare	127
2.3.4. Pedepse accesorii	128
 Capitolul X. Viața politică și evoluția dreptului scris până în secolul al XVII-lea	130
1. Viața politică	130
1.1. Situația internă a Moldovei în perioada lui Vasile Lupu	130
1.2. Situația internă a Țării Românești sub conducerea lui Matei Basarab	133
1.3. Contextul intern din Țările Române în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Domnia lui Constantin Brâncoveanu și a lui Dimitrie Cantemir	136
2. Evoluția dreptului scris până în secolul al XVII-lea	143
2.1. Pravilele scrise în limba slavonă	146
2.2. Pravilele tipărite în limba română	147
2.3. Dreptul scris al Transilvaniei în perioada Voievodului	148
2.4. Dreptul scris în Transilvania, Principat autonom	150
2.5. Primele codificări ale dreptului românesc – „Cartea Românească de Învățătură” și „Îndreptarea Legii”	150
 Capitolul XI. Organizarea de stat și dreptul în Țara Românească și Moldova în perioada regimului fanariot	159
1. Instaurarea regimului fanariot în Țările Române. Context politic, social, cultural și religios	159
2. Instituțiile statului în perioada fanariotă	163
3. Dreptul în Țara Românească și în Moldova în perioada regimului fanariot	170
3.1. Constantin Mavrocordat – domnia și reformele legislative	170
3.1.1. Începutul reformelor	173
3.1.2. Desființarea rumâniei în Muntenia prin Așezământul din 1746 și a veciniei în Moldova prin Așezământul din 1749	176
3.1.3. Reformarea structurii sociale a populației. Schimbări în organizarea administrației, a justiției și a bisericii	179
3.2. Alexandru Ipsilanti – domnia și reformele. „Pravilniceasca Condică”	183
3.2.1. Reforme în domeniul administrativ, fiscal și economic	184

3.2.2. Dezvoltarea învățământului în Țara Românească	188
3.2.3. Reforma în domeniul juridic.....	191
3.2.4. Organizarea bisericii.....	192
3.2.5. „Pravilniceasca Condică”	195
3.3. Legiuirea Caragea – Țara Românească, 1818	198
3.4. Codul lui Scarlat Calimach – Moldova, 1817	203

Capitolul XII. Formarea statului român modern și a sistemului modern de

drept	206
1. Începutul modernizării dreptului	206
2. Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu.....	208
3. Regulamentele organice	214
3.1. Organizarea puterilor statului potrivit separației puterilor, reglementată de Regulamentele Organice.....	216
4. Formarea sistemului modern de drept – opera reformatoare a lui Alexandru Ioan Cuza.....	222
4.1. Tratatul de la Paris din anul 1856 și importanța sa pentru organizarea Principatelor Române	222
4.2. Dreptul constituțional	224
4.3. Dreptul administrativ.....	226
4.4. Organizarea judecătorească	231
4.5. Modernizarea instituțiilor de drept	232
4.6. Secularizarea averilor mănăstirești	236
4.7. Reforma agrară	238
4.8. Reforma învățământului	240
4.9. Alte realizări reformatoare ale lui Cuza.....	241

Capitolul XIII. Evoluția statului și a dreptului în perioada 1866-1918

1. Abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza și instaurarea domniei prințului străin.....	245
2. Monarhia constituțională și parlamentară.....	247
2.1. Organele centrale ale statului.....	249
2.2. Organizarea teritorială	250
2.3. Justiția.....	251
2.4. Armata	252
2.5. Biserica	252
2.6. Partide și grupări politice.....	252
3. Dreptul în perioada 1866-1918.....	256
3.1. Constituția din 1 iulie 1866	256
3.2. Revizuirile Constituției.....	258
3.3. Legislația muncii	262
4. Problema agrară în România la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea	263
4.1. Legislația învoielilor agricole din anul 1866	264
4.2. Frământări și răscoale țărănești la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea	266

4.3. Răscoala din 1907 și consecințele sale în viața social-politică a României	266
4.4. Modificările Legii învoielilor agricole după Răscoala din 1907	267
5. Economia, comerțul, învățământul și cultura	269
5.1. Industria	269
5.2. Transporturile	270
5.3. Comerțul și sistemul bancar	270
5.4. Învățământul	271
5.5. Cultura	271
6. Politica externă	272
6.1. Tratatul de alianță dintre România și Austro-Ungaria și actul de aderare la tratat a Germaniei (1883).....	273
6.2. Începutul Primului Război Mondial. Statutul geopolitic al României.....	273
Capitolul XIV. Statul și dreptul în perioada 1918-1938.....	280
1. Contextul social-politic.....	280
2. Constituția din 1923.....	285
3. Modernizarea dreptului după Constituția din 1923	287
3.1. Drept administrativ	287
3.2. Drept civil	288
3.3. Drept penal	291
3.4. Modificări ale procedurilor civile și penale.....	291
4. Statul și dreptul român modern în perioada dictaturilor	292
4.1. Perioada dictaturii regale – 1938-1940.....	292
4.2. Constituția din 24 februarie 1938	296
4.3. Organizarea judecătorească	297
4.4. Dreptul constituțional	298
5. Perioada dictaturii totalitare – 1940-1944	299

Cursuri universitare

Cornelia ENE-DINU

Istoria statului și dreptului românesc

Cornelia ENE-DINU

Istoria statului și dreptului românesc

Universul Juridic

București

- 2020 -

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICĂ ȘI INSTITUȚII JURIDICE LA GETO-DACI

1. Primele atestări

Cele mai vechi dovezi ale existenței și activității omului în spațiul carpato-danubian datează din Epoca Paleoliticului (a pietrei cioplite), aproximativ cu 50.000 de ani î.H. Ele sunt puse în evidență de bogatele descoperiri arheologice de la Bugiulești (județul Vâlcea), Valea Dârjarului (lângă Slatina), Peștera de la Ohaba Ponor și Peștera Cioarei de la Boroșteni (județul Gorj). Cei mai îndepărtați strămoși ai omului trăiau în cete și își asigurau hrana prin vânătoare, pescuit și cules. Trecerea de la Paleolitic la Neolitic (piatra șlefuită) marchează structurarea cetei primitive și constituirea ginților, care reprezentau grupuri umane în care descendența era urmărită pe linie maternă (ginta matrilineară). Ca formă de organizare, ginta matrilineară reprezenta o uniune cu caracter personal, și nu teritorial, în fruntea ei aflându-se femeia cea mai în vârstă.

Mai multe ginți matriliare se grupau în fratrii (2-4 ginți), iar mai multe fratrii formau un trib.

Se produce specializarea triburilor: unele devin crescătoare de animale, altele cultivate ale pământului. Apariția ceramicii, în jurul anului 6000 î.H., este dovedită de remarcabilele descoperiri arheologice de la Cucuteni, precum și de obiectele din lut specifice culturii Hamangia, careia îi aparțin „gânditorul” și perechea lui (descoperite lângă Cernavodă, în locul numit Dealul Sofia).

O extraordinară descoperire arheologică s-a realizat în anul 1961 la Tărtăria (localitate din comuna Săliștea, județul Alba), unde au fost identificate 3 tăblițe de lut ars, 26 de figurine de teracotă și 3 figurine de alabastru. Tăblițele de lut, cu un diametru de 6,5 cm, conțin o scriere pictografică, fiind mai vechi cu cel puțin un mileniu decât cele descoperite în Sumer, ce sunt datate în anul 3300 î.H.

Un apreciabil număr de specialiști au avansat ideea că aceste tăblițe ar reprezenta dovada indubitabilă că primul alfabet din istorie ar aparține strămoșilor noștri geto-daci. Cercetătorii Europei preistorice¹ afirmau faptul că: „*Cele mai vechi urme europene ale unei economii de producție se găsesc în Balcani. Încă de la sfârșitul mileniului al VII-lea, e atestată o economie bazată pe creșterea animalelor (oi, capre, porci, vite) și practicarea cultivării grâului, a orzului și a linteii. În Ungaria meridională, sudul Ucrainei, România, Bulgaria și o parte a Iugoslaviei, se dezvoltă o cultură numită Starčevo-Criș, caracterizată prin existența unor așezări umane permanente sau seminomade existente pe văile râurilor, cu locuințe din lemn acoperite cu argilă*”. La cumpăna dintre mileniile III și II î.H. se produce pătrunderea în spațiul carpato-danubian a triburilor nomade de indo-europeni, care au impus triburilor sedentare limba, fiind însă asimilați de către acestea din punct de vedere

¹ J. Carpentier, F. Lebrux, *Istoria Europei*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 31.

cultural (expresia acestui proces o regăsim în cultura Monteoru, caracteristică epocii bronzului).

Utilizarea pe scară largă a bronzului a făcut posibilă realizarea unui însemnat progres economic, dar și în planul organizării și consolidării triburilor. Triburile din epoca bronzului încep să se organizeze militar: așezările sunt fortificate, se construiesc mici cetăți, iar războinicii ocupă un loc mai important în comunitățile umane. Bărbatul devine figura centrală, astfel că ginta patrilineară (patriarhatul) se impune în realitatea acelor timpuri.

În cadrul tribului, familia patriarhală ajunge celula economică principală a societății, având un lot propriu din pământul comun și în proprietate privată produsele muncii, uneltele de muncă și vite.

Familia patriarhală reunea zeci de indivizi și era condusă de bărbatul cel mai bătrân, ajutat de femeia cea mai în vârstă. Mai multe familii patriarhale formau ginta patriarhală, care era condusă de șeful celei mai vechi familii, copiii celorlalte familii alcătuiau sfatul ginții, iar adunarea generală a ginții cuprindea toți membrii ginții respective.

Mai multe ginți patriarhale alcătuiau fratria patriarhală, care se îngrijea de organizarea reuniunilor ginților, rezolva conflictele apărute între ginți, asigura practicarea cultului comun și organiza armata care lupta sub un semn (standard) propriu.

Totalitatea fratriilor alcătuiau tribul patriarhal, conducătorul acestuia fiind cel mai bătrân și experimentat șef de gintă. Celelalte căpetenii alcătuiau sfatul tribului, lor alăturându-li-se liderii religioși.

Sistemul penal aplicat în cadrul comunităților patriarhale se baza pe legea talionului, cel judecat fiind supus oprobriului public și obligat să se sinucidă sau să abandoneze comunitatea.

Relațiile dintre triburi devin relații de confruntare, conflictuale, odată cu trecerea la Epoca Fierului, care marchează desprinderea treptată a aristocrației militare (o pătură socială înstărită), care acaparează funcțiile de conducere și dobândește drept ocupație principală purtarea războaielor pentru cucerirea de noi teritorii și bogății.

Pe teritoriul României, civilizația fierului se dezvoltă începând cu secolul al XI-lea î.H., purtătorii acestei civilizații fiind triburile tracice, de origine indo-europeană. Ramura nordică a blocului tragic au constituit-o **geto-dacii**, cele două denumiri desemnând același popor.

Din punct de vedere politic, geto-dacii erau împărțiți în mai multe triburi, amplasate pe teritorii distincte. Cea mai veche mențiune cu caracter istoric despre geți aparține „părintelui istoriei”, Herodot, care relatează expediția împăratului Persiei, Darius, împotriva sciților (aproximativ 514 î.H.). Numindu-i „*cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci*”, Herodot menționează faptul că geții se cred nemuritori (ei admit nemurirea sufletului, care, după moartea pământească, merge la divinitatea lor, Zamolxis).

În această perioadă, teritoriile populate de geto-daci intră în sfera de interes a lumii grecești, fiind declanșată o veritabilă acțiune de colonizare a bazinului Pontului Euxin (Marea Ospitalieră), prin cele 90 de colonii întemeiate pe parcursul a trei secole. Cele mai puternice și reprezentative colonii au fost Histria, Tomis, Callatis, fapt care a favorizat, în timp, dezvoltarea unor puternice schimburi economice între greci și geto-daci.

Populația grecească stabilită în colonii a exercitat o evidentă influență asupra autohtonilor, cunoscută fiind civilizația net superioară a celor care întemeiaseră puternicele cetăți Atena și Sparta.

Este de menționat perioada lui Pericle (450-430 î.H.), când Atena devine centrul intelectual și artistic al Greciei. Pe Acropole, Panteonul și Sanctuarul zeiței Athena atestă puterea cetății în care Eschil, Sofocle și Euripide participă la nașterea teatrului tragic, iar Protagoras creează școala de filozofie, continuată de Socrate.

În cursul secolului al IV-lea, o nouă putere se afirmă în Balcani: regatul Macedoniei. Venirea pe tron a lui Filip al II-lea, în anul 359 î.H., deschide o perioadă de maximă înflorire a acestei țări, care ocupă rapid întreaga Grecie. Gloria regatului se desăvârșește începând cu anul 336 î.H., când Alexandru cel Mare creează unul dintre cele mai mari imperii din istorie. Înaintea angajării sale în marea campanie din Asia, Alexandru cel Mare a organizat (anul 335 î.H.) o expediție la nord de Dunăre în scopul asigurării securității graniței de nord a regatului său față de amenințarea geților. Mărturiile scrise lăsate de Ptolemeu al lui Lagos, martor ocular al expediției, precum și informațiile furnizate ulterior de către istoricii Strabon și Arrian vin să ne ofere imaginea lumii getice de la Dunăre: triburi numeroase așezate în veritabile cetăți, armată bine organizată, bogăție pusă în evidență de prăzile de război luate de armata lui Alexandru, pământ cultivat cu cereale și o bună organizare a gospodăriilor.

Organizarea triburilor geto-dace evoluează și capătă o notă superioară în plan economic și militar în timpul domniei lui Dromihete, considerat cel dintâi monarh însemnat al geților. Diodor din Sicilia¹ vorbește despre o uniune bine încheiată de triburi aflate în faza democrației militare.

În anul 292 î.H., Lisimah, devenit rege al Macedoniei după moartea lui Alexandru cel Mare, declanșează o puternică ofensivă împotriva regelui Dromihete. Originea acestui conflict trebuie căutată în preocuparea de asigurare a frontierei nordice a imperiului macedonean împotriva expansiunilor întreprinse de geți, precum și în intenția declarată a regelui Dromihete de a trece sub autoritatea sa cetățile grecești de la malul Mării Negre. Luptele purtate s-au finalizat cu victoria geților, care au încheiat o alianță cu Lisimah, consolidată prin căsătoria lui Dromihete cu fiica regelui macedonean. Mai bine de două secole, informațiile despre spațiul stăpânit de geto-daci sunt extrem de sărace, fiind menționate numele regilor Oroles, Rhemaxos și Zalmodegikos.

2. Statul geto-dac

Ascensiunea la putere a regelui Burebista, unificatorul geto-dacilor și întemeietorul statului dac, s-a produs la mijlocul secolului I î.H., pe fondul manifestării următorilor factori:

- creșterea puterii economice, a numărului populației și diferențierea acesteia în clase și grupuri sociale;
- apariția unei personalități marcante, în persoana regelui Burebista, cu excepționale calități politice, militare, diplomatice și organizatorice;
- existența unei conjuncturi externe favorabile, marcată de slăbirea forței vecinilor (celți, iliri și traci), măcinați de conflictele cu romanii;
- politica externă dinamică și agresivă promovată de Burebista, care a fost, înainte de toate, un mare cuceritor.

¹ V. Hanga, Gh. Cronț, I. Floca ș.a., *Istoria dreptului românesc*, vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980, p. 64.